

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФАКУЛТЕТ: Филозофски

ИЗВЈЕШТАЈ
о оцјени урађене докторске тезе

ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно вијеће Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, на сједници одржаној 18. 12. 2014. године, донијело је одлуку број 07/3.2845-2/14 о именовању Комисије за оцјену урађене докторске дисертације мр Драгана Шућура под насловом *Српска православна црква у Босни и Херцеговини (1945–1958)*. Комисија је именована у сљедећем саставу:

1. Др Горан Латиновић, доцент Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област: Национална историја – председник Комисије;
2. Др Предраг Пузовић, редовни професор и декан Православног богословског факултета Универзитета у Београду, ужа научна област: Историја српске цркве – члан Комисије;
3. Др Драгиша Д. Васић, доцент Филозофског факултета Универзитета у Бањој Луци, ужа научна област: Национална историја – члан Комисије.

Датум и орган који је именовао комисију. Састав комисије са назнаком имена и презимена сваког члана, звање, назив уже научне области за коју је изабран у звање и назив универзитета и факултета у којој је члан комисије запослен.

1. УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСKE ТЕЗЕ

Докторска дисертација мр Драгана Шућура *Српска православна црква у Босни и Херцеговини (1945–1958)* садржи 442 странице, 2.089 напомена (фуснота) и једанаест табела. За израду докторске дисертације коришћена је необјављена архивска грађа из три државна архива и једног црквеног архива, као и грађа из седам архива епархија и црквених општина, затим 18 објављених извора (збирке докумената, пописи становништва, нормативни документи, статистички годишњаци и шематизми), десет периодичних публикација (новина), пет мемоарских дјела, као и 66 монографија, чланака и расправа.

У складу са методологијом писања научно-истраживачких радова, дисертација се састоји од предговора, уводног дијела, седам главних поглавља, закључка и пописа коришћених извора и литературе:

- Предговор
- Српска православна црква у Босни и Херцеговини 1918–1945.
- Положај Српске православне цркве у новој држави 1945–1958.
- Стање Српске православне цркве на подручју Босне и Херцеговине после рата
- Свештеничко удружење у Босни и Херцеговини
- Православни свештенослужитељи у Босни и Херцеговини 1945–1958
- Црквена имовина у периоду од 1945. до 1958.
- Црквени живот од 1945. до 1958.
- Црквене јединице (парохије) епархија са сједиштем у Хрватској на територији Босне и Херцеговине
- Закључак
- Извори и литература

а) Истаћи основне податке о докторској тези: обим, број табела, слике, број цитиране литературе и навести поглавља.

2. УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Завршетком Другог свјетског рата и успостављањем комунистичког поретка у Југославији 1945. године, Српска православна црква нашла се у веома тешком положају. Притисак на њене свештенослужитеље, од нижих до највиших структура био је готово непрекидан, а једна од најважнијих мјера у сврху уклањања утицаја Цркве из друштвеног живота било је одузимање њене имовине. Изузетно тежак положај у који је Српска православна црква доспјела почео је дјелимично да се поправља 1958. године, јер је партијско и државно руководство процијенило да је обрачун са Српском црквом завршен. Разлози за то леже у увјерењу руководства Савеза комуниста Југославије да је партија, са око 700.000 чланова и стабилним партијским и државним апаратом, достигла свој "звјездани тренутак" и да новом систему није пријетила више никаква опасност од Српске цркве, због чега је и дјелимично смањен притисак на њу. Исте године, нови поглавар Цркве постао је патријарх Герман (Ђорић). Српска православна црква у Босни и Херцеговини прошла је кроз веома тешка искушења у периоду од 1945. до 1958. године, која су се огледала кроз протјеривање њених архијереја, онемогућавање или отежавање рада њених свештенослужитеља, одузимање њене имовине и уклањања њеног утицаја из друштвеног живота српског становништва.

Изучавање историје Српске православне цркве у периоду социјалистичке Југославије било је у многоме отежано и занемарено све до деведесетих година 20. вијека, па су први радови о њој у периоду после Другог свјетског рата објављени у иностранству. Ђоко Слијепчевић је објављивање своје тротомне *Историје Српске православне цркве* започео у Минхену 1962, да би посљедњи том објавио у Келну 1986, а Драгољуб Вурдеља је 1964. у Трсту објавио књигу *Обезглављена Српска црква*. Један од ријетких аутора у Југославији који је писао о Српској цркви под комунистичком влашћу био је Милисав Д. Протић, али је и он свој рад из 1971. посветио само изградњи храмова у послератном периоду. Треба поменути и епископа шумадијског Саву (Вуковића) и његов рад о епархијама и епископима,

такође из 1971. Политичка и друштвена превирања крајем осамдесетих и почетком деведесетих година 20. вијека, створили су услове за слободнији приступ изучавању историје СПЦ у периоду социјалистичке Југославије. Међу првима појавило се дјело Јустина Поповића *Истина о Српској православној цркви у комунистичкој Југославији* (1990), да би услиједио читав низ озбиљних научних радова о овој проблематици. Међу њима, треба истаћи дјела Предрага Пузовића (*Раскол у Српској православној цркви – Македонско црквено питање*, 1997), Радмиле Радић (*Епископ Варнава Настић – Прилог за историју СПЦ*, 1996; *Држава и верске заједнице 1945–1970*, I–II, 2002; и *Живот у временима: патријарх Гаврило Дожјић 1881–1950*, 2011), Велибора Б. Џомића (*Страдање Српске цркве од комуниста*, 1997), Драгољуба Р. Живојиновића (*Српска православна црква и нова власт 1944–1945*, 1998) и Саве Б. Јовића (*Утамничена црква: страдање свештенства Српске православне цркве 1945–1985*, 2001; и *Свештенумученик епископ Варнава Настић 1914–1964*, 2002).

И поред крупних научних резултата, очигледно је да историографија још није дала одговоре на неке важна питања из историје Српске православне цркве у Југославији (1945–1991), а то се односи и на историју Цркве у Босни и Херцеговини. Управо је истраживање мр Драгана Шућура потпун нов и оригиналан допринос тој занемареној тематици. Он је квалитетно обрадио тему и дао драгоцен прилог историји Српске православне цркве у Босни и Херцеговини, као и уопште историји српског народа у овим областима у периоду од 1945. до 1958. године.

- а) Укратко истаћи разлог због којих су истраживања предузета и циљ истраживања;
- б) На основу прегледа литературе сажето приказати резултате претходних истраживања у вези проблема који је истраживан;
- в) Навести допринос тезе у рјешавању изучаване проблематике;
- г) У прегледу литературе треба водити рачуна да обухвата најновија и најзначајнија сазнања из те области код нас и у свијету.

3. МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Приликом израде докторске дисертације кандидат је у највећој мјери користио необјављену архивску грађу. Из Архива Републике Српске у Бањој Луци користио је грађу из Оформљеног фонда аграрне реформе и колонизације, из Архива Босне и Херцеговине у Сарајеву користио је изворе из четири фонда: 1. Аграрна реформа и колонизација, 2. Влада БиХ, Привредни савјет, 3. Комисија за вјерска питања, и 4. Комисија за национализацију, док је из Архива Југославије користио документа из фонда Савезна комисија за верске послове. Сасвим очекивано, мр Драган Шућур обавио је истраживање и у Архиву Светог архијерејског синода Српске православне цркве, у којем је користио разноврсну архивску грађу. Уз то, он је користио изворе из архива двију епархија, Бањалучке и Зворничко-тузланске, као и из манастира Гомионица и Житомислић, Старе цркве у Сарајеву и црквених општина у Бањој Луци и Гламочу. Такође, његова дисертација утемељена је и на разноврсним објављеним изворима, као и периодици и мемоарима, те релативно бројној литератури.

Кандидат је код израде дисертације примјенио методе уобичајене у историјској

науци, које су адекватне, довољно тачне и савремене. Коришћени извори и литература дали су му довољно материјала за поуздано истраживање историје Српске православне цркве у Босни и Херцеговини од 1945. до 1958. године и није било промјене у односу на првобитни план истраживања који је дат приликом пријаве дисертације. Сви испитивани параметри дали су му довољно елемената и није било потребе за додатним истраживањима. Такође, статистичка обрада података, тамо гдје је примјењена у тексту дисертације, сасвим је адекватна, а добијени резултати су потпуно јасно и прегледно приказани.

- а) објаснити материјал који је обрађиван, критеријуме који су узети у обзир за избор материјала;
- б) дати кратак увид у примјењени метод рада при чему је важно оцјенити сљедеће:
- в) да ли су примјењене методе адекватне, довољно тачне и савремене, имајући у виду достигнућа на том пољу у свјетским нивоима;
- г) да ли је дошло до промјене у односу на план истраживања који је дат приликом пријаве докторске тезе, ако јесте зашто;
- д) да ли испитивани параметри дају довољно елемената или је требало испитивати још неке, за поуздано истраживање;
- е) да ли је статистичка обрада података адекватна;
- ж) да ли су добивени резултати јасно приказани;

4. РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Резултати и научни допринос истраживања кандидата, мр Драгана Шућура, показују да је докторска дисертација утемељена на широкој изворној подлози необјављене грађе из неколико архива. Из текста докторске дисертације видљиво је да је кандидат прикупљену грађу прво подвргао свестраној анализи, потом груписао сродан материјал, а затим га проблемски и логички објединио. При том, кандидат је изворе критички обрадио, оцијенио њихов квалитет, утврдио оригиналност и вјеродостојност исказа. Чињенице је објединио и на основу сродних аргумената и на основу сучељавања различитих аргумената, затим их је уопштио, објаснио, донио закључке и тако реконструисао историју Српске православне цркве у Босни и Херцеговини од 1945. до 1958. године. Објављени и необјављени извори детаљно су и систематично обрађени, а добијени резултати правилно, логично и јасно тумачени и упоређивани са оскудним истраживањима других аутора.

Кандидат је свестрано освијетлио историју Српске православне цркве у Босни и Херцеговини (1945–1958), утврдио науци до сада непознате чињенице, вредновао их и повезао. Страдање СПЦ током рата (1941–1945) настављено је и након 1945. године. Велики број свештеника је физички ликвидан, ухапшен и утамничен и онемогућен у вршењу свештеничке службе. Након рата, нова власт је донијела неколико закона и уредби о промјену власничких односа црквене имовине. Управо је економско слабљење Цркве био један од кључних чинилаца у маргинализовању њене друштвене улоге у БиХ, а кандидат је закључио да је национализовано око 70% објеката који су прије Другог свјетског рата припадали СПЦ у БиХ, као и око 80% земље која је била у њеном власништву. Истовремено, државна власт је основала Удружење свештеника, као један од видова притиска на највишу црквену јерархију и с циљем подривања унутрашње структуре православних епархија у БиХ. Примјењиване су разне форме притиска на Цркву у БиХ, о чему је кандидат детаљно

писао. Најгоре стање било је у јужном дијелу Босанске Крајине, који је био под јурисдикцијом Далматинске апархије, гдје је црквени живот био готово потпуно замро. Не схватајући веома сложену улогу Цркве, нова власт је у њој превасходно гледала архаичну и превазиђену институцију "великосрпства", чији је утицај у друштвеном и јавном животу у мултинационалној и мултиконфесионалној средини, попут Босне и Херцеговине, морао бити неутралисан.

- а) Укратко навести резултате до којих је кандидат дошао;
- б) Оцијенити да ли су добивени резултати правилно, логично и јасно тумачени, упоређујући са резултатима других аутора и да ли је кандидат при томе испољавао довољно критичности;
- в) Посебно је важно истаћи до којих нових сазнања се дошло у истраживању, који је њихов теоријски и практични допринос, као и који нови истраживачки задаци се на основу њих могу утврдити или назирати.

5. ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

У историографији до сада није постојала свеобухватна студија о Српској православној цркви у Босни и Херцеговини, која би обухватила период од завршетка Другог свјетског рата до доласка на чело Српске цркве патријарха Германа (Ђорића). Истраживањем овог проблема, кандидат је допринио заокруживању једне цјелине, која је до сада била без заслужене научне пажње и обраде. Посебан значај урађеној тези даје чињеница да је кандидат користио необјављене архивске изворе првог реда, које је мр Драган Шућур правилно и јасно тумачио уз неопходну дозу критичности. Он је на готово свакој страници саопштавао нове истраживачке резултате. У цјелини гледано рукопис докторске дисертације мр Драгана Шућура достиже највише стандарде историјске науке. Стога је његова дисертација значајан допринос историји Српске православне цркве и историји српског народа у Босни и Херцеговини.

На основу свега наведеног, Комисија има част да Наставно-научном вијећу Филозофског факултета и Сенату Универзитета у Бањој Луци предложи да овај Извјештај прихвати и мр Драгану Шућуру одобри одбрану докторске дисертације ***Српска православна црква у Босни и Херцеговини (1945–1958)***.

- а) Навести најзначајније чињенице што тези даје научну вриједност, ако исте постоје дати позитивну вриједност самој тези;
- б) Ако је приједлог негативан, треба дати опширније образложење и документовано указати на учињене пропусте, односно недостатке написане докторске тезе.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Доц. др Горан Латиновић

2. Проф. др Предраг Пузовић

3. Доц. др Драгиша Д. Васић

4. _____

5. _____

6. _____

ИЗДВОЈЕНО МИШЉЕЊЕ: Члан комисије који не жели да потпише извјештај јер се не слаже са мишљењем већине чланова комисије, дужан је да унесе у извјештај образложење, односно разлог због којих не жели да потпише извјештај.